

فقط یک زمین داریم...

دکتر فرخنده مفیدی

کلید واژه‌ها: اکولوژی، بوم شناسی، باز یافت مواد، کمپوست مواد، منابع طبیعی، روز هوای پاک، روز زمین.

اشاره

بوم‌شناسی (اکولوژی)، در حقیقت مطالعه همه چیزها و پدیده‌های زنده در ارتباط با محیط خود و نیز با یکدیگر است. محیط می‌تواند هر چیزی تلقی شود که پیرامون ما را در بر می‌گیرد. ما انسان‌ها، با اعمال و واکنش‌های خود تغییر دهنده محیط هستیم. علاوه بر این، همه چیز در طبیعت به طور پیوسته و دائم در حال تغییر است و تغییر در یک سطح می‌تواند تغییرات در جاهای دیگر را نیز سبب شود.

از کودکان سوالات باز پاسخی بپرسید و این گونه سوالات به آنها کمک خواهد کرد تا فکر کنند که چرا باید از محیط زیست خود مراقبت کنند.

- چه اتفاقی می‌افتد اگر همه آدم‌ها، آشغال‌هایشان را روی زمین بریزند؟
- فکر می‌کنید چه اتفاقی می‌افتد اگر ما آب آلوده را در آب پاک بریزیم؟
- چرا ما مواد را باز یافت می‌کنیم و در چرخه تولید و استفاده دوباره وارد می‌کنیم؟
- فکر می‌کنید چرا گیاهان برای ما اهمیت دارند؟
- از چه راه‌هایی می‌توانیم به حفاظت از محیط زیست و یا مراقبت از آن کمک کنیم؟ (در خانه، در پارک، در فروشگاه و...).

گیاهان در فضاهای پیش از دبستان می‌توانند به هر کودک فرصت دهند تا چیزهای بسیاری را درباره رشد و پرورش و نیز نیازهای گیاهان در طبیعت یاد بگیرند

درگیری اولیه با محیط، در شکوفایی و پرورش حس درک و شناخت و مراقبت به کودکان کمک خواهد کرد، نسلی از کودکان که در آینده تأثیرات مهمی را در دنیا خواهند گذاشت.

ریوکین (۱۹۹۳) چنین اظهار می‌دارد: «ما باید بر محیط و نقشی که انسان‌ها در مصرف و استفاده و یا حمایت و نگهداری از ثروت‌ها و سرمایه‌های زمینی به عهده دارند، تأکید کنیم.» انسان‌ها بر محیط خود اثرات عظیمی می‌گذارند و بالعکس هرگونه تعامل کودک با دنیای پیرامون خود، نه فقط بر خود کودک به عنوان یک انسان، بلکه بر محیط و دنیای او اثرگذار است.

سؤال اساسی این است که: مسائل

نگاه کردن و مشاهده دقیق آن چه در طبیعت رخ می‌دهد، به کودکان فرصت می‌دهد تا به حل مسئله علمی، خلاقیت، مشارکت و اکتشاف بپردازند

محیطی که انسان امروز با آن‌ها مواجه است، کدام‌اند؟

بعضی از این مسائل عبارت‌اند از: آلودگی هوا و آب، نخاله و آشغال و پسماندهای زیاد، گرمایش دنیا، سوراخ شدن «لایه اوزن» و تخریب جنگل‌ها و قطع درختان. مسئولیت و تعهد ما به عنوان معلم، هدایت و راهنمایی کودکان از طریق نشان دادن علاقه و نگرانی درباره «اعمال و فعالیت‌های مقابله سالم محیطی، مانند بازیافت، کمپوست کردن و از همه مهم‌تر، استفاده صحیح از آن‌هاست. [Petrash, 1992]

تعدد و تنوع رویکردها

رویکردهای چندی وجود دارند که ما می‌توانیم به عنوان والدین و مربیان در طراحی برنامه درسی دوره پیش از دبستان و دوران اولیه کودکی اتخاذ کنیم. این رویکردها مواردی هم چون «تغییر محیط و آن چه می‌توانیم در حفاظت، مراقبت و نگه داری از محیط به عهده بگیریم»، را شامل می‌شوند. در این زمینه، انتخاب موضوع «آن چه در طبیعت وجود دارد که پیوسته در حال تغییر است» را پیشنهاد می‌کنیم. با انتخاب و استفاده از «روش‌های موضوعی»^۱، شما مربیان می‌توانید کودکان را با تغییرات فصول، تغییرات جوی و به‌ویژه، تبدیل شب به روز، و تغییرات و تحولاتی که در مورد هر کودک و انسان از ابتدای تولد روی می‌دهد، آشنا کنید.

پتراش (۱۹۹۲) هم چنین اظهار می‌دارد: «ما وقتی می‌توانیم به بهترین وجه به کودکان خدمت کنیم که توجه و تمرکز آن‌ها را به سنگ‌ها، علف‌ها و گیاهان، گل‌ها، درختان و حیوانات، از طریق پیدا کردن راه‌ها و شیوه‌های خلاق و بامعنی جلب کنیم؛ شیوه‌هایی که به طبیعت اجازه ورود به کلاس و فضای بازی را می‌دهند و نیز با بردن کودکان به طبیعت تا حدی که امکان دارد، رابطه محبت‌ورزانه و توأم با مهربانی نسبت به طبیعت و زیبایی‌های آن، نه تنها به ارتقای سطح سلامت در کره خاکی ما می‌انجامد،

بلکه سلامت و تندرستی را برای کودکان به ارمان می‌آورد.»

در این جا به پاره‌ای از فعالیت‌هایی که بر بوم‌شناسی تمرکز دارند، اشاره می‌کنیم:

• کاشت گیاهان و فعالیت‌های باغبانی در اوقات گوناگون سال

خوش‌بختانه ما در کشوری زندگی می‌کنیم که کشور چهار فصل نامیده شده و از تنوع آب و هوایی بسیار خوبی برخوردار است و می‌توان فعالیت‌های متنوعی را با کودکان در این زمینه انجام داد. در بعضی از مکان‌ها، تقریباً در تمام طول سال هوا گرم و معتدل است و کاشت و رشد گیاهان در هر زمان به خوبی میسر است. در جاهایی که زمین در زمستان یخ می‌بندد، البته می‌توان انتظار کشید تا هوا گرم‌تر شود و انجام فعالیت‌های باغبانی در محیط باز و فضای بیرون میسر گردد، ولی کاشت گیاهان در فضای بسته و درونی، همیشه امکان‌پذیر است. شما می‌توانید کاشت گیاهان در مجموعه‌ای از قوطی‌های کنسرو، رشد درختچه را در درون یک تشت، و یا کاشت دانه‌ها و بذرها را در ظرف مناسب دیگر، در این زمان، شروع کنید.

• درست کردن یک توده کمپوست

کودکان می‌توانند برگ‌ها، قطعات و شاخه‌های بریده درختان و گیاهان و پسماندهای غذایی را به صورت توده‌ای در یک گودال و جاهای خاص دیگر انباشت و کمپوست کنند. از این ترکیب و ماده کمپوست بعداً می‌توانند برای رشد گیاهان باغچه در فصل بهار استفاده کنند. این کار می‌تواند به صورت تجربه‌ای مشارکتی با همکاری یک و یا دو کلاس دیگر نیز ترتیب داده شود. کودکان از مشارکت با یکدیگر در مراکز و مدارس بسیار لذت خواهند برد.

• جمع‌آوری آب باران در یک ظرف و بازیافت و استفاده مجدد از آن برای آبیاری گیاهان

آب باران را به وسیله یک آبکش و صافی،

کاغذی از روزنامه‌های باطله و چسب استفاده کنید. کودکان از این لوله‌های کاغذی و یا مقوایی برای ساختن برج، حفاظ و نظایر آن در محل‌های بازی استفاده خواهند کرد.

• تشویق به نریختن آشغال و ایجاد زباله

به کودکان مرتباً گوشزد کنید آشغال‌ها باید در ظرف مخصوص زباله ریخته شوند. زیرا پراکنده شدن زباله و آشغال در محیط می‌تواند خطرناک باشد و موجبات بیماری را فراهم آورد. به کودکان باید نشان دهید که چگونه می‌توانند از پراکنده شدن آشغال‌ها و زباله‌ها و کثیف شدن محیط جلوگیری به عمل آورند. آن‌ها را در برنامه‌های تمیز کاری و پروژه حفاظت از محیط شرکت دهید.

• پاس‌داشت روز هوای پاک ۳ و روز زمین

با استفاده از روزنامه یا کیسه و ساک خرید کلاه‌هایی برای کودکان درست کنید. یک کیک و یا شیرینی مخصوص روز هوای پاک به شکل سیاره زمین درست کنید و با شیرینی‌های به‌اشکال طبیعی، مانند پرنده‌گان، برگ‌های درختان، آن را تزئین کنید. ترتیبی دهید که کودکان در برنامه «پساده‌روی و جمع کردن آشغال و زباله‌ها» شرکت کنند. از وسایل و مواد بازیافتی، وسایل اجرای موسیقی و طبل کودکان بسازید تا در رژه‌های کودکانه و شاد به صدا در آورند.

مطمئناً مدیران و مربیان خلاق و با ذوق می‌توانند پروژه‌ها و برنامه‌های شاد دیگری را با الهام از پیشنهادات مطرح شده، تنظیم کنند و کودکان را با مفهوم حفاظت از محیط زیست، جلوگیری از آلودگی منابع طبیعی و مراقبت از نعمت‌های محیطی آشنا کنند.

پی‌نوشت

1. Ozone layer
 2. The matic methods
۳. روز زمین در بسیاری از کشورها ۲۲ آوریل هر سال است. روز هوای پاک در تقویم ایرانی ۲۹ دی ماه است. اکنون که تابستان است، می‌توانید با فراغ‌بال بیشتر واحدهای کار ویژه روز ۲۹ دی‌ماه را فراهم کنید.

بعد از انتخاب یک درخت و شناسایی نوع و نام آن، می‌توانند نقاشی آن را بکشند، عکس‌هایی از درخت خود در فصل‌های متفاوت بگیرند و درختان یکدیگر را با هم مقایسه کنند. مطمئناً مقایسه و بررسی تنه، برگ‌ها و شاخه‌ها و دیگر قسمت‌های درختان، با استفاده از ذره‌بین و درشت‌کننده‌های دیگر لذت‌افزایی خواهد بود. حتی می‌توانند مشاهده و شناسایی کنند که چه پرنده‌گانی احتمالاً به درخت آن‌ها علاقه دارند. کودکان از آویزان کردن یک آشیانه پرنده و یا یک ظرف غذای پرنده خوش حال می‌شوند و از فعالیت در اطراف درخت لذت می‌برند.

• بازیافت و کنسرو کردن مواد و منابع طبیعی

کودکان می‌توانند روزنامه‌ها و انواع کاغذهای دیگر، آلومینیوم، شیشه، بعضی از انواع پلاستیک و لباس‌های کهنه را بازیافت کنند. لازم است برای کودکان «پروژه بازیافت» ترتیب دهید. و آن‌ها را به محل بازیافت در محل خود ببرید و خانواده آن‌ها را نیز در این پروژه مشارکت دهید.

هم چنین می‌توانید اشیاء یا وسایل شکسته کلاس درس را، به جای خرید وسایل جدید و یا دور ریختن، تعمیر کنید و دوباره مورد استفاده قرار دهید. کودکان را تشویق کنید از هدر رفتن آب جلوگیری کنند. به این منظور، از آن‌ها بخواهید وقتی دندان‌ها و یا دست‌های خود را می‌شویند، به جای این که شیر آب را باز نگاه دارند، بلافاصله آن را ببندند و مانع هدر رفتن آب شوند.

• استفاده از کیسه‌ها و ساک‌های خرید و روزنامه‌های باطله

از کیسه و ساک‌های خرید فروشگاه‌ها و روزنامه‌های باطله می‌توانید به صورت‌های متفاوت در کارها و فعالیت‌های کودکان استفاده کنید. یک یا دو کیسه و یا ساک خرید را در کنار محل رنگ آمیزی کودکان یا مرکز فعالیت‌های هنری قرار دهید تا کودکان آن‌ها را رنگ کنند. برای درست کردن لوله

مانند آبکش یا سوراخ‌های بسیار ریز مثل الک و یا جای یا برنج صاف‌کن تصفیه کنید. این کار فرصتی برای کودکان فراهم می‌آورد تا آن چه را که باعث آلودگی آب باران می‌شود و نیز آن چه را که آب باران با خود می‌آورد و جمع‌آوری می‌شود، به دقت مشاهده کنند. علاوه بر آن، تدارک آب باران تمیز و پاک به منظور آبیاری گیاهان فضای درونی و سبزیجات آپارتمانی را نیز، به عنوان راهی دیگر برای استفاده از آب باران، یاد می‌گیرند.

• قبول مسئولیت برای نگهداری و مراقبت از یک گیاه و یا کاشت یک درخت

کودکان می‌توانند درختی را در زمین بازی و یا پارک نزدیک و محل امن دیگری انتخاب و به عنوان مراقب و نگهدارنده آن عمل کنند. به اصطلاح باغبان آن شوند و در طول سال، رشد و پرورش آن را مشاهده کنند. گاهی کودکان ترجیح می‌دهند خود درختی را با دست‌های خود در زمین بازی و یا در یک ظرف و گلدان کشت دهند. به هر صورتی که کودکان انتخاب کنند، انتخاب آن‌ها به مبحث و گفت‌گو و یا پاسخ به سؤالات متفاوتی منجر می‌شود. می‌توانید از آن‌ها سؤال کنید: «فکر می‌کنید که درخت از محیط چه چیزهایی می‌گیرد و در مقابل چه چیزهای به محیط پس می‌دهد؟»

بسیار مفید خواهد بود که از یک والد دعوت کنید؛ پدر و یا مادری که درباره درختان اطلاعات و دانش خوبی دارد. یا از یک باغبان حرفه‌ای دعوت کنید تا با کودکان در کلاس دیداری داشته باشد و به سؤالات آن‌ها پاسخ دهد و درباره مراقبت از گیاهان اندرزهایی به آن‌ها بدهد. علاوه بر این، با ترتیب دادن یک گردش علمی و رفتن به یک فروشگاه باغبانی و گل و گیاه، می‌توانید انگیزه و علاقه کودکان را در این باره افزون کنید. دادن مسئولیت به کودکان خردسال برای مراقبت از درختان و گیاهان و گل‌ها، می‌تواند عامل مهمی در تشویق آن‌ها به مراقبت و حفاظت از محیط باشد.